

Drets civils i reforma urbanística al Casc Antic de Barcelona

Escenaris de Participació Ciutadana

Desembre 2003

Justificació

El procés de transformació urbanística, social i econòmica del Casc Antic de Barcelona es produeix en el marc d'una de les ciutats signatàries d'un document de la importància de la Carta de Salvaguarda dels Drets Humans de la ciutat, fent imprescindible avaluar l'aplicació de tan valuós instrument després de tres anys de la seva signatura.

Aquest document ofereix una compilació de drets completa i innovadora plantejant la interdependència, la indivisibilitat i la universalitat dels mateixos així com la directa exigibilitat dels drets socials, iniciant l'ineludible compromís d'impulsar en aquesta direcció el compliment dels Drets Humans, el que constitueix una de les principals justificacions del present estudi. Cal recordar que la Carta, en la seva Disposició Final (Valor jurídic de la i mecanismes d'aplicació), en l'apartat 4 compromet a les ciutats signatàries a incorporar-la a les ordenances municipals com a primera regla jurídica vinculant de la ciutat.

La reforma urbanística del barri de Casc Antic té el seu origen en un dels Plans de Reforma Interior de més impacte dels que s'han portat a terme a Barcelona en els últims anys, tant per les dimensions de la reforma com per les conseqüències socials i econòmiques en el teixit del barri. La gran complexitat arquitectònica i social de la zona, la llarga durada de l'execució del Pla i els mecanismes utilitzats per l'administració fan que al voltant d'aquesta reforma s'hagi generat força controvèrsia. Tot això fa d'aquest un cas únic per a l'anàlisi de la intervenció i participació de veïns/es, entitats i administració en el procés de transformació de l'espai urbà.

S'afegeix la necessitat de continuar i ampliar la recerca "Participació i immigració en espais urbans de relació" que ens va dur a prendre un contacte directe amb la realitat del Casc Antic, així com amb els diversos actors, conflictes i problemàtiques que es desenvolupen, podent a través d'aquest segon estudi aprofundir en aquest treball.

En tercer lloc, un altre objectiu de l'informe és elaborar un instrument general d'avaluació de l'aplicació de la Carta Europea de Salvaguarda dels Drets Humans de la Ciutat. A partir de l'estudi comparatiu de l'aplicació de cada un dels principis i mecanismes que estableix la Carta en el cas concret del Casc Antic, elaborar un instrument que sigui general i, per tant, extrapolable a altres barris i a les diverses ciutats europees que varen subscriure l'any 2000 l'esmentat document. Aquest mecanisme d'avaluació és necessari per entendre i reflexionar sobre un instrument normatiu de la importància de la Carta i sobre la vinculació i obligatorietat de la mateixa, contribuint, com a objectiu final, a que els processos de reforma urbanística s'ajustin cada vegada millor als principis dels drets humans dels veïns/es i ciutadans/es.

Hipòtesis.

1. El respecte als **enunciats** de la Carta Europea de Salvaguarda dels Drets Humans a la Ciutat de Barcelona no ha estat contemplada com a objectiu principal alhora d'implementar les polítiques urbanístiques de l'Ajuntament de Barcelona al barri de Ciutat Vella, especialment pel que fa als apartats que es refereixen a participació i accés lliure a l'habitatge. El fet que no existeixi cap ens que s'encarregui de fer-ne un seguiment podria ser un dels motius.
2. La Carta Europea de Drets Humans a la ciutat ha tingut poca difusió i es desconeixuda per un gran nombre de gent.
3. No hi ha mecanismes per avaluar el grau de coneixement i compliment de la Carta Europea de Drets Humans a la Ciutat de Barcelona. Es pot elaborar una eina per fer aquesta avaluació a partir de l'observació d'un cas concret com és el de la reforma urbanística del barri de Casc Antic.
4. La Reforma urbanística de Ciutat Vella ha suposat el sorgiment d'un nou moviment veïnal. Els mecanismes de participació que ha utilitzat aquest moviment convieuen de forma més o menys conflictiva amb els instruments de participació ciutadana que utilitza l'Ajuntament per projectar, desenvolupar i gestionar la reforma urbanística.
5. La reforma urbanística al barri de Ciutat Vella ha suposat una transformació del barri a nivell sociodemogràfic, econòmic i polític.
6. La reforma ha introduït una clivella al barri entre les persones que estan a favor de la reforma urbanística i les que hi estan en contra. Aquest indicador ha redefinit el mapa de relacions entre els diferents actors implicats (entitats, persones a nivell individual i institucions).

7. Les persones del barri immigrades de l'estranger estan especialment afectades per la reforma urbanística per: 1) desconeixement dels plans de l'Ajuntament i del funcionament dels tràmits burocràtics necessaris per defensar les seves demandes respecte a l'habitatge 2) hi ha qui, segons al llei d'extrangeria, es troba en situació irregular, la por a possibles represàlies invisibilitza aquestes persones i les fa més vulnerables a abusos i irregularitats a l'hora de fixar els preus de les indemnitzacions, l'assignació d'un nou habitatge, 3) moltes de les persones de procedència estrangera que viuen al barri es veuen obligades a viure en habitatges afectats per al reforma i en condicions d'inhabitabilitat, falta de mesures higièniques,...

Metodologia

La metodologia que hem escollit per a la realització d'aquest estudi és l'anomenada **investigació-acció participativa** (IAP), entenent aquesta com un procés educatiu i col·lectiu a favor d'una transformació o canvi social emancipatori. Dins d'aquesta metodologia, hem escollit les tècniques, en aquest cas tallers, que creiem millor responien al moment en que es troba el barri, tenint en compte l'estudi sobre participació, que també des d'Escenaris de Participació Ciutadana, es va realitzar en el 2002, i el cicle reflexió-acció-reflexió que la metodologia planteja.

Les bases epistemològiques de la IAP són múltiples, però cal destacar-ne l'èmfasi en la relació entre saber i poder. Aquesta metodologia entén l'autorreflexió col·lectiva com la premissa per a considerar les característiques de la situació i relacions de poder en les quals la comunitat està immersa. Aquest coneixement neix i pertany als implicats, que tindran un recurs importantíssim per pensar després els objectius i dissenyar les accions que encaminin, sempre col·lectivament, a una situació de millora. Hi ha valors, però, que no es negocien en el procés, sinó que es parteix d'unes premisses que son: la igualtat, la inclusió social, la sostenibilitat, entre d'altres.

Per tant, el saber és construït i utilitzat per la pròpia comunitat, experts convivencials, i pot ser complementat tant per informació recollida (veure annex) pels investigadors (en aquest cas tècnics, ja que investigadors ho passen a ser totes les persones implicades), i per informació que puguin aportar experts en temes concrets (urbanisme, participació, etc). Això es tradueix també en que queda diluïda la frontera entre l'objecte i el subjecte d'estudi.

En aquest estudi volem utilitzar els **tallers d'història**; tècnica que ens ha de permetre assolir els objectius següents:

- creació col·lectiva de coneixement sobre una determinada realitat,
- promoure noves articulacions en el si d'una comunitat,
- revalorització dels moviments socials i de la participació política,
- aportar reflexivitat per repensar les formes de fer política i d'incidir en la societat,
- reflexionar sobre el funcionament intern i el procés de presa de decisions,
- transformar elements autoritaris que poden estar presents en els diferents tipus de lluites.

En concret farem les següents sessions:

1. 2 tallers amb representants de les entitats del barri.
2. 2 tallers amb veïns afectats i membres de col·lectius significatius al barri.
3. 2 grups de discussió amb tècnics comunitaris, representants polítics de l'administració del districte i experts en urbanisme.
4. 1 taller conjunt amb participants dels tres tallers anteriors.
5. 1 jornada oberta de devolució de l'informe i la documentació elaborada.

Les sessions tindran una durada de 4 hores i es portaran a terme a la seu d'Eco-concern i altres locals del barri tenint en compte en cada sessió les característiques de la gent que participa

Partenariat

Com hem esmentat, el territori en el que emmarquen la recerca no és desconegut pel nostre grup, així com tampoc són desconeguts molts dels actors que protagonitzen la seva dinàmica associativa. Tinguem en compte que, per una banda, Ecoconcer-Innovació Social és una associació que des de fa uns anys té la seva seu en el Casc Antic de Barcelona. En aquest territori, a banda de desenvolupar el gruix de la seva activitat de recerca, debat i divulgació científica i cultural, ha participat de manera activa i articulada en la dinàmica associativa i veïnal dels darrers anys.

Per altra banda, la nostra recerca anterior com a EPC ens ha permès conèixer més a fons la realitat associativa i les diferents necessitats de la població d'aquest territori. Precisament, aquesta recerca es va fonamentar en el coneixement que aportaven els diferents actors socials, de base associativa, sobre el seu entorn comunitari, en concret, vers temàtiques com: convivència, immigració, participació i urbanisme. A més, els resultats d'aquest procés de recerca es varen difondre a través de Jornades com la realitzada al Convent de St- Agustí (octubre de 2002) o en diferents xerrades i presentacions com les que es varen portar a terme durant les festes majors del Casc Antic'2002, a la seu de l'associació de veïns del barri, en assemblees veïnals – com la que es va realitzar després de la polèmica intervenció municipal en el conegut com a "Forat de la Vergonya" (novembre de 2002) i a la que hi assistiren més de 200 veïns i veïnes-, a la seu Rai (recursos d'animació intercultural) o a la mateixa seu d'Eco-concern.

Durant aquest procés, que ha comprés períodes tant de recerca-acció com de divulgació de la recerca, s'han promogut sinèrgies entre la nostra associació i altres actors col·lectius implantats en el territori. Resultat d'això, davant aquesta nova recerca, tot i que el nucli de l'equip investigador pertanyi a l'Associació Ecoconcern, també hi participaran membres d'altres associacions del barri com són Veïns en Defensa de Barcelona Vella, Rai o la

mateixa Associació de Veïns de Casc Antic. També hi participaran membres d'altres associacions que incideixen en el barri, tot i no tenir-hi la seva seu (Arquitectes sense Fronteres). En consonància amb la metodologia plantejada, es pretén comptar a més amb les diferents visions d'altres actors del barri (col·lectius d'expropiats, esplais, entitats de serveis, associacions de comerciants) mitjançant espais de recerca acció que pretenem obrir com esmentats grups de discussió o tallers d'història.

Cal destacar, finalment, que membres destacats de la Regidoria de Drets Civils que treballaren activament per a la concreció i difusió de la carta de drets humans a la Ciutat durant l'anterior legislatura, també s'han incorporat a l'equip de recerca.

Documents a revisar.

Per una banda comptem amb la documentació utilitzada en el projecte "Participació i immigració en espais urbans de relació". Per altra banda, en la primera fase del projecte hem anat recollint nou material (veure annex "inventari documents") que s'haurà de completar amb més material del mateix tipus

- **Entrevistes** a entitats i persones que d'una manera o altra, han estat protagonistes del procés de la reforma urbanística: Associació de Veïns de Casc Antic, Pla Integral, col·lectiu forat de la Vergonya, Eva (antropòloga i membre de la Plataforma en Defensa del menor Immigrat), Chus, (membre de la Plataforma del Menor immigrant), Hubertus Pöppinghaus, Veïns en Defensa de Barcelona Vella, Octavi Alexandre (urbanista).
- **Retalls de premsa**. Buidat de les informacions sobre Casc Antic que s'han publicat a la premsa diària de Catalunya des de 1994.

- Documents diversos.
 - o Correspondència entre Procivesa i les persones afectades per la Reforma.
 - o Correspondència entre l'Ajuntament i les persones afectades per la Reforma.
 - o Material publicat pels veïns afectats per la reforma (convocatòries, tríptics, cartells de denuncia).
 - o Guies estadístiques de Ciutat Vella publicades per l'Ajuntament de Barcelona.
 - o Legislació relativa al dret a l'habitatge i expropiació forçosa.
 - o Edictes municipals relatius a la Reforma urbanística a Ciutat Vella.

Calendarització

Els temps que tenim previst per la realització del projecte és de set mesos que es distribuïren de la següent manera:

Mes	1	2	3	4	5	6	7
Revisió de la documentació de que disposem	■						
Preparació del tallers	■	■	■				
Realització dels tallers		■	■	■	■		
Sistematització de la informació			■	■	■	■	
Redacció de l'informe final						■	■
Devolució dels resultats							■

Curriculum.

Escenaris de Participacio Ciutadana és un equip de recerca multidisciplinar vinculat a l'entitat Eco-concern.

EPC ha realitzat els projectes "Participació en la gestió dels espais naturals" i "Participació i immigració en espais urbans de relació".

Les persones que participen del projecte que presentem són:

- **Eva Alfama i Guillén** (Barcelona, 1977), llicenciada en Ciències Polítiques i de l'Administració per la Universitat Autònoma de Barcelona i diploma de postgrau en "Participació i desenvolupament sostenible", de la mateixa universitat. Ha participat en diferents treballs de recerca relacionats amb temàtiques com la participació ciutadana i moviments socials. Actualment està realitzant els cursos del programa de doctorat en Psicologia Social treballa a l'Institut de Govern i Polítiques Públiques de la Facultat de Ciències Polítiques i Sociologia de la UAB

- **Antònia Amengual Morro** (Inca, 1978) està llicenciada en Ciències Polítiques per la Universitat Autònoma de Barcelona. Ha participat a l'equip "Escenaris de participació ciutadana" de l'associació Ecoconcern-Innovació social dins el projecte "Participació dels col·lectius immigrants de Casc Antic de Barcelona" i en altres recerques sobre participació, interculturalitat i mitjans de comunicació. Actualment està fent els cursos de doctorat de Sociologia i treballant com analista de premsa a la Fundació Centre de Documentació Política.

- **Nahxeli Beas García** (Queretaro,1980) cursa la llicenciatura de Dret a la Universitat Autònoma de Barcelona i realitza pràctiques al Col·lectiu Jurídic Layret, orientat al suport jurídic dels moviments socials. Ha treballat en programes formatius amb veïns i veïnes dels barris llatins de Boston. És membre de l'associació Mujeres Transformando, dedicada a la formació i impuls dels estudis de gènere.

- **Blanca Callén** (Huesca, 1979) llicenciada en Psicologia per la Universitat Autònoma de Barcelona, ha participat en treballs de recerca relacionats amb la immigració, la participació ciutadana i la acció social, la socialitat en entorns virtuals i els drets humans en l'àmbit penitenciari. Actualment és membre del grup de recerca GIRCOM (Grup de Recerca en Comunitats Virtuals) i està realitzant el doctorat de Psicologia Social per la Universitat Autònoma de Barcelona.

- **Marisela Montenegro** (Caracas, 1969) està doctorada en el Programa de Doctorat en Psicologia Social de la Universitat Autònoma de Barcelona. Actualment, treballa com a docent en aquesta mateixa universitat en cursos de llicenciatura i doctorat. També col·labora com a docent en la Universitat Oberta de Catalunya i la Universitat de Girona. Ha participat a l'equip "Escenaris de participació ciutadana" de l'associació Ecoconcern – Innovació social dins del projecte "Participació dels col·lectius immigrants al Casc Antic de Barcelona".

- **Júlia Oroval Ferrando** (Barcelona 1979). Llicenciada en Psicologia Social per la Universitat Autònoma de Barcelona, on actualment cursa el posgrau "Participació i desenvolupament sostenible", de la Facultat de Sociologia. Des de fa un any treballa en el Projecte de Dinamització Juvenil del barri del Casc Antic, de l'Associació RAI (Recursos d'Animació Intercultural).

- **Roser Veciana i Olivé** (Tarragona, 1952). Com a Regidora de Drets Civils de l'Ajuntament de Barcelona (1999-2003) ha estat impulsora de la Carta de Salvaguarda dels Drets Humans a la Ciutat. És co-fundadora de l'Associació de Veïns del Casc Antic de Barcelona. Professionalment, és treballadora socio-econòmica dins l'Àmbit de l'Administració local, dissenyant i gestionant programes adreçats al desenvolupament econòmic i social i al foment de l'ocupació. Actualment col·labora al Col·lectiu Jurídic Layret i treballa a l'Associació de Veïns de Casc Antic

- **Antoni Verger** (Palma de Mallorca, 1975), llicenciat en Pedagogia per la Universitat de les Illes Balears, ha participat en diferents treballs de recerca relacionats amb temàtiques com participació ciutadana, acció col·lectiva, desenvolupament comunitari o educació intercultural. Actualment és becari FPI del departament de sociologia de la UAB i és membre del grup de recerca SAPS (seminari d'anàlisi de polítiques socials).

Pressupost

Del pressupost que adjuntem es desprèn que el gruix de la despesa d'aquest projecte anirà destinat a la partida de personal, ja que és imprescindible per al desenvolupament de la recerca comptar amb dues persones becades, tot i que la majoria dels membres del grup de recerca hi participin sense estar remunerats. Com es pot comprovar, també es contempla destinar una partida important del pressupost a les activitats i materials per a la divulgació de la recerca, així com al material d'oficina i a les despeses administratives que es realitzaran en el decurs de la recerca (telèfon, fotocòpies, impressions, llum, etc.)

Per altra banda, es sol·licita que tres quartes parts del pressupost siguin cobertes per la FJ Bofill, mentre que una quarta part es sol·licitarà a la Regidoria de Participació Ciutadana de l'Ajuntament de Barcelona. En cas de rebre una resposta negativa des d'aquesta darrera instància, des de l'Associació Ecoconcern es cobriria la quantitat estipulada en la segona columna de l'apartat de contribucions.

PARTIDES	CONTRIBUCIONS		TOTAL
	FJ Bofill	Ajuntament de Barcelona A. Ecoconcern	
COSTOS DIRECTES			
1.1 Equips i subministraments	0 €	0 €	
1.2 Personal	7500 €	2665 €	
1.3 Desplaçaments	0 €	0 €	
1.4 Divulgació i promoció	800 €	266,6 €	
1.5 Material d'oficina i fungible	500 €	166 €	
1.6 Imprevistos	300 €	100 €	
Sub Total	9100 €	3197,6 €	12297,6 €
% Costos directes	91,9 %	92,3%	92%
COSTOS INDIRECTES			
1.1 Despeses administratives	800 €	266,5 €	
1.2 Altres despeses	0 €	0 €	
Sub. Total	800 €	266,5 €	1066,5 €
% Costos indirectes	8,1%	7,69%	8%
TOTAL	9900 €	3464,1 €	13364,1 €